

Mannelijke pabostudenten kiezen niet voor kleuters. Weloverwogen of op basis van misconcepties?

Corry Leenders, Basisschool Het Octaaf, Nijmegen
Gerda Geerdink, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Samenvatting

Op de Nederlandse lerarenopleiding voor het basisonderwijs (de pabo) worden leraren opgeleid voor het onderwijs aan kinderen van vier tot twaalf jaar. Opleidingen verschillen wat betreft het tijdstip waarop wordt gekozen voor een leeftijdsspecialisatie. Nogal wat pabo's laten studenten al in het eerste jaar van de opleiding kiezen omdat vooral mannelijke studenten een sterke voorkeur zouden hebben voor het oudere kind en opzien tegen het werken met kleuters. Mannelijke studenten zouden op de pabo meer gemotiveerd blijven als ze niet 'belast worden' met een kleuterstage of onderwijs aan kleuters. Vanuit de onderwijspraktijk en zeker door de kleuterspecialisten wordt zo'n vroege specialisatie betreurd. Als er al vroeg op de pabo gekozen wordt, leren (mannelijke) studenten niet alleen te weinig over het leren van jonge kinderen maar ook te weinig over het specifieke van kleuteronderwijs om goed te kunnen kiezen. Bij een van de pabo's, waar het keuzeprocess vroegtijdig plaatsvindt is evaluatief en beschrijvend onderzocht of (mannelijke) studenten op dat moment al voldoende weten om weloverwogen te kunnen kiezen. We beschrijven wat uit de theorie bekend is over het keuzeprocess en evalueren vanuit verschillende perspectieven de gevolgde werkwijze en de gevolgen daarvan op deze pabo¹.

Inleiding

Op de pabo worden leraren opgeleid voor het onderwijs aan kinderen van vier tot twaalf jaar en afgestudeerden zijn bevoegd voor het gehele basisonderwijs. Zonder dat het wettelijk verplicht is, kiezen de meeste pabo's ervoor studenten tijdens de vierjarige bacheloropleiding op een relatief vroeg moment te laten kiezen. Vanaf dat tijdstip start dan een specialisatie 'het jongere' (van vier tot acht jaar) of 'het oudere kind' (van acht tot twaalf jaar)². Het tijdstip waarop dat gebeurt is verschillend. Pabo's kiezen tussen langer zo breed mogelijk opleiden, of voor een vroege keuze en zo gespecialiseerd mogelijk opleiden. De feitelijke keuze is tussen het jongere of oudere kind, maar het voelt voor studenten vaak als kiezen tussen kleuters en het oudere kind.

Mannelijke studenten kiezen veelal voor de laatste categorie omdat ze niet met kleuters willen werken. Opleidingen die mannelijke studenten graag binnenhouden, reageren op deze voorkeur voor de bovenbouw door te korten op theorie over, en stage bij de kleuters. Als mannelijke studenten niet met kleuters hoeven te werken, zo wordt geredeneerd, is de pabo voor hen interessanter (Van Boekel-van der Mei, 2006)³. Een deel van de mannelijke studenten dat voortijdig stopt met de opleiding wijt dit namelijk aan de verplichte kleuterstage (Malmberg, 2006).

¹. Deze evaluatie maakte deel uit van het onderzoek en ontwikkelproject 'Meer Mans' en is in gewijzigde vorm ook verschenen in de bundel Geerdink en De Beer (2013).

². De verwachting is dat nog in 2013 de keuze tot profilering dan wel specialisering voor alle pabo's wettelijk verplicht wordt.

³. Zie eveneens Geerdink en De Beer (2013) voor percentage mannelijke studenten op de pabo, rendement en voortijdige uitval.

Uitgangspunt in dit artikel is dat mannelijke studenten voorafgaand aan het keuzemoment te weinig weten over kleuters om goed te kunnen kiezen. Voor vrouwelijke studenten is dat anders omdat zij gemiddeld meer ervaring hebben opgedaan en kennis hebben over jonge kinderen (Montecinos & Nielsen, 1997). Mannelijke leraren die wel voor kleuters kiezen, hadden door eerdere ervaringen of werkzaamheden al meer kennis over kleuters (Boean, 2003). In dit artikel wordt het keuzeproces van Pabo Groenewoud (de Nijmeegse locatie van de Pabo van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen) exemplarisch in kaart gebracht met als achterliggende vraag: kiezen (mannelijke) studenten weloverwogen voor hun specialisatie als dat al vroeg in de opleiding gebeurt?

Theorie

Alle jongeren die kiezen voor werken in het onderwijs doen dat omdat ze iets willen betekenen voor de samenleving en willen bijdragen aan de opvoeding en het leren van kinderen. Doorvragen leert dat jongeren daarin naar sekse verschillen. Vrouwen willen leraar basisonderwijs worden omdat ze graag met kinderen werken en een beroep willen waarin ze voor kinderen kunnen zorgen. Mannen kiezen voor het beroep omdat ze kinderen iets willen leren; ze willen kinderen de wereld laten zien en lesgeven (Geerdink, et al., 2009; Malmberg, 2006). Mannelijke studenten lijken gericht op 'wat het kind moet leren, de leeropbrengst' waar vrouwelijke studenten meer gericht zijn op hoe kinderen zich ontwikkelen en op het leerproces (Geerdink, Bergen & Dekkers, 2009; Skelton, 2003). Deze beroepsmotivatie komt overeen met sekseverschillen in opvattingen over het onderwijs. Mannen zijn vooral van mening zijn dat kinderen op school zitten om te leren terwijl vrouwen vinden dat kinderen het goed en fijn moeten hebben op school (Smedley & Pepperell, 2000). Vanuit die opvattingen kiezen mannelijke studenten op de pabo al heel snel voor de bovenbouw waar dat leren voor hen heel zichtbaar is (Skelton, 2003). Zij denken dat leraren in de kleuterklas alleen bezig zijn met 'zorgen' voor kinderen. Misconcepties over leren kunnen een rol spelen bij die keuze voor het oudere kind. Leren wordt geassocieerd met woorden schrijven of lezen, met boeken, methodes en instructie die leraren voor een (digitaal) schoolbord geven en veel minder met spelen in hoeken. Op Pabo Groenewoud is eerder onderzocht hoe mannelijke studenten een onderwijstaak waarden en interpreteren, bedoeld om de wereld van het jonge kind te leren kennen. Geconstateerd werd dat mannelijke studenten lager scoren voor deze taak (24 mannelijke studenten scoren gemiddeld 5.5; 120 vrouwelijke studenten gemiddeld 6.5) en de taak als weinig betekenisvol ervaren (Van Aanholt, 2013).

"Ik denk dat de meeste mannen moeite hebben zich in te leven in een kind van de onderbouw. Dat is eigenlijk de beginsituatie van de opdracht. Op het moment dat je daar niet inkomt, kan het (bijna) niet anders of de opdracht wordt moeilijk uit te voeren."

(Uitspraak mannelijke student in onderzoek van Van Aanholt, 2013. p.177).

Het tekort aan kennis over kleuters en daarmee samenhangende misconcepties over leren kunnen veranderen als studenten voldoende kennis opdoen over het onderwijs aan kleuters. Dan weten mannelijke studenten dat het in de onderbouw ook gaat om het leren (en niet alleen om 'zorgen voor'). Dan kan op basis van feitelijke kennis 'weloverwogen' gekozen worden voor lesgeven aan het jongere of oudere kind.

De voorbereiding op de keuze in de praktijk

Op Pabo Groenewoud maken studenten aan het eind van het eerste jaar (van de vierjarige opleiding) een keuze voor een specialisatie jongere of oudere kind, waarop ze zich dan gedurende de rest van de opleiding richten. In de loop van het eerste jaar worden ze hierop voorbereid en in het keuzeproces begeleid. De wijze waarop het keuzeproces is ingericht, is in dit artikel beschreven. Er is onderzocht of de gevolgde werkwijze (mannelijke) studenten voldoende informatie geeft om 'weloverwogen' - dat wil zeggen gebaseerd op feitelijkheden en gefundeerde motieven en niet op misconcepties over het leren en de kleuter - te kunnen kiezen.

Voor deze evaluatie zijn vier vragen geformuleerd:

- 1 Wat moeten studenten weten van het jonge kind en over vereiste leerkrachtvaardigheden om weloverwogen te kunnen kiezen?
- 2 Hoe worden studenten op Pabo Groenewoud voorbereid op de keuze voor het jongere of het oudere kind?
- 3 Hoe wordt de keuzevoorbereiding gewaardeerd door de studenten?
- 4 Heeft de wijze waarop de Pabo dit vormgeeft invloed op de keuze van studenten?

De opzet van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in het studiejaar 2011/2012. Bij de start van dat studiejaar waren er 54 mannelijke en 211 vrouwelijke studenten ingeschreven. De Pabo kiest voor een keuze vroeg in de opleiding opdat daarna verdieping plaats kan vinden. De 'bekende' voorkeur van mannelijke studenten heeft daarbij ook een rol gespeeld. De specialisatiekeuze wordt aan het eind van het eerste jaar gemaakt en de specialisatie start in het tweede jaar. Studenten kunnen kiezen tussen: jongere kind (groep 1-4, met aandacht voor vroeg- en voorschoolse educatie (VVE) en oudere kind (groep 5-8, met aandacht voor schoolkeuze voortgezet onderwijs)(Stagewerkboek Propedeuse, 2011). In het eerste jaar is er geen volledige stageperiode bij de kleuters maar zijn er uitstapjes van enkele dagen naar kleuterklassen in de stageschool gepland.

Om antwoord te krijgen op de eerste vraag (vereiste kennis m.b.t. het jonge kind) is literatuur geraadpleegd (Van der Aalsvoort, 2013; Bosch & Boomsma, 2009; Van Esch, & Beets Kessens, 2009) en is de opbrengst van de literatuurstudie voorgelegd aan twee ervaren leraren uit de onderbouw.

Voor vraag 2 (voorbereiding op de leeftijdspecialisatie) zijn documenten van de Pabo bestudeerd: de Opleidingswijzer Propedeuse voltijd 2011, de beroepstaak 'Kennismaking met Kind en Onderwijs' en het Stagewerkboek Propedeuse 2011.

Om antwoord te krijgen op vraag 3 (waardering van de keuzevoorbereiding door de studenten) en vraag 4 (Heeft de voorbereiding invloed op de keuze?) zijn studenten geïnterviewd. De vragen gingen over de voorbereidingen voor de specialisatiekeuze, de ervaringen met de beroepstaak Kennismaken met Kinderen en Onderwijs en de invloed van die beroepstaak en andere keuzeactiviteiten op hun definitieve keuze. Er is gekozen voor open vragen om de studenten zoveel mogelijk in eigen woorden te laten verwoorden wat ze ervan vonden. Er is doorgevraagd op achtergrond en argumenten.

Voor het afnemen van de interviews is een onderzoeksgroep samengesteld. Uit alle eerstejaars mannelijke studenten is op basis van vooropleiding een selectie van tien studenten gemaakt.

Aan elke mannelijke student is een vrouwelijke student gekoppeld met dezelfde vooropleiding en van dezelfde leeftijd. De vooropleiding van de studenten is middelbaar beroepsonderwijs (n = 8), hoger algemeen vormend onderwijs (n = 10) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (n = 2). Uiteindelijk zijn er negentien interviews individueel afgenomen bij tien mannelijke en negen vrouwelijke studenten. Een vrouwelijke havo-student is in de aanloop naar de interviews van school gegaan.

De interviews zijn opgenomen en voor analyse meerdere keren beluisterd door vier onderzoekers. In een cyclisch proces van luisteren, reflecteren en benoemen is gebruikmakend van vier interviews een analysekader ontwikkeld. Daarvoor zijn de topics uit de interviewleidraad als hoofdcategorieën genomen en zijn er op basis van de data subcategorieën vastgesteld. Alle interviews zijn daarna door twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar gescoord op deze subcategorieën. Bij onenigheid is door overleg overeenstemming bereikt.

Resultaten

Wat moeten studenten weten van het jonge kind om weloverwogen te kunnen kiezen?

Op basis van literatuur (Van der Aalsvoort, 2013; Bosch & Boomsma, 2009; Van Esch, & Beets Kessens, 2009) is een lijst samengesteld van de vereiste kennis. Ervaren leraren uit de onderbouw hebben de lijst aangevuld. Nodig voor het weloverwogen kiezen zijn:

- ▶ Kennis over het leren door spelen van jonge kinderen vanuit de theorie en de kennis en vaardigheid het spel van kinderen op leereffecten te observeren.
- ▶ Kennis van en zicht op de ontwikkelingslijnen. Op basis van observaties van het spel het ontwikkelingsniveau van het individuele kind kunnen vaststellen en daarbij passende doelen stellen. Een kleuterleraar weet met passende interventies aan te sluiten bij het individuele kind en kan het zo verder brengen in zijn ontwikkeling.
- ▶ Kennis over niveauverschillen op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel gebied.
- ▶ Kennis over de diversiteit binnen een kleutergroep, daarmee kunnen omgaan en kunnen inspelen op de individuele leerling.
- ▶ Kennis over het gebruik van actualiteit (de seizoenswisseling, de dood van een lievelingskonijn, het bezoek van de schoolarts) bij verschillende activiteiten in de kleuterklas. Gebeurtenissen weten aan te grijpen om het gesprek aan te gaan met de kinderen en daarbij passende zinvolle activiteiten ontwikkelen voor de huishoek, de bouwhoek, de knutseltafel enz.
- ▶ Weten hoe belangrijk het is flexibel te zijn en daarnaar handelen. Een voor het kind indrukwekkende gebeurtenis (een wiebeltand) kan maken dat een geplande activiteit aangepast moet worden of helemaal vervalst.
- ▶ Weten hoe jonge kinderen geboeid kunnen worden door gezichtsexpressie, gevarieerd stemgebruik en creativiteit tijdens kringactiviteiten, spelactiviteiten, meespelen en instructies.

Hoe worden studenten voorbereid op de keuze voor het jongere of het oudere kind?

Er zijn binnen het eerstejaarscurriculum van Pabo Groenewoud drie onderdelen die bedoeld zijn studenten te helpen bij het keuzeproces. Een belangrijk onderdeel is de beroepstaak *Kennismaken met Kinderen en Onderwijs*. Daarnaast wordt het keuzeproces van studenten

ondersteund door het organiseren van een stagemarkt en het aanbieden van een zelfselectie-instrument.

A. De beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' in theorie en praktijk

De eindtermen van Pabo Groenewoud zijn afgeleid van de zeven competentievelden van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (Onderwijscoöperatie, 2012) en omgezet in beroepstaken. Een beroepstaak is een aan de praktijk ontleende omvangrijke opdracht waarin praktijk en door de opleiding aangeboden of voorgeschreven theorie samenkomen. Er wordt gewerkt aan een beroepstaak in een periode waarin studenten twee dagen per week op de stage-school zijn en er drie dagen beschikbaar zijn voor lessen, activiteiten op de opleiding en voor zelfstudie. Werken aan een beroepstaak leidt tot het verwerven van de vereiste competenties, is het uitgangspunt. Voor het eerste studiejaar zijn zeven beroepstaken geformuleerd. De beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' wordt ingezet om studenten te helpen bij het kiezen voor het jongere of het oudere kind.

De stageperiode inclusief het werken aan de beroepstaak start eind oktober tot het einde van het studiejaar. De studenten lopen in het eerste studiejaar stage in een middenbouwgroep van het basisonderwijs: groep 3, 4, 5 of 6 (= de thuisklas van de stage). Ervaringen en kennis opdoen over kleuters gebeurt door 'uitstapjes' te maken naar groep 1-2 op dezelfde stage-school. De beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' geeft daar richtlijnen voor.

In de beroepstaak "... leer je hoe je de wereld van het kind kunt onderzoeken en in kaart kunt brengen. Dit doe je aan de hand van een aantal centrale thema's en bijhorende suggesties. Je verzamelt informatie van een kind uit je thuisklas en een kind uit groep 1-2, je voert gesprekken met hen, je observeert hen en je verdiept je in de theorie over bijvoorbeeld de ontwikkeling van kinderen. Je onderzoekt hoe deze kinderen hun wereld zien en beleven." (Beroepstaak Kennismaken met Kinderen en Onderwijs, 2011). In het gevraagde eindverslag van deze beroepstaak geeft de student een beeld van één kind uit zijn thuisklas en van één kind uit de kleuterklas door de leef- en belevingswereld van deze kinderen te beschrijven. Daarnaast toont de student aan dat hij inzicht heeft gekregen in de sociaal-emotionele, de cognitieve en de morele ontwikkeling, en de onderzoekende houding bij kinderen door daar eveneens over te rapporteren.

B. De stagemarkt

In april wordt er op de Pabo een stagemarkt georganiseerd. Eerstejaarsstudenten krijgen vanuit het werkveld (door leraren, mentoren, schooldirecteuren) en van tweedejaarsstudenten informatie over het werken met het jongere of oudere kind. Doel van deze markt is om vanuit de verschillende perspectieven naar de keuze te kijken, zodat studenten beter voorbereid zijn op de leeftijdsspecialisatie.

C. Het zelfselectie-instrument

In juni, tijdens een groepsbijeenkomst met de studieloopbaanbegeleider⁴, vullen de studenten een zelfselectie-instrument in waarbij zij reageren op vijftig uitspraken die te maken hebben met onderwijs voor het jongere en oudere kind. Op een vijfpuntsschaal wordt aangekruist in hoeverre de uitspraken een uitdaging voor hen zijn. Uit de totaalscore blijkt de voorkeur van een student en voor welke leeftijdsgroep hij/zij zichzelf het meest geschikt acht.

4. De studieloopbaanbegeleider is een opleider die studenten - vakoverstijgend - begeleidt bij de studie.

Enkele voorbeelden van deze uitspraken betreffende het onderwijs aan het jongere kind:

- ▶ *“Kun je ervoor zorgen dat kinderen niet alleen leren door taal maar ook door dans, drama, tekenen, spel, bewegen?”*
- ▶ *“Kun je benoemen wat kinderen leren terwijl ze spelen?”*
- ▶ *“Kun je alledaagse gebeurtenissen (bijvoorbeeld een losse tand) gebruiken om kinderen iets te leren?”*

Hoe wordt de keuzevoorbereiding gewaardeerd door de studenten?

Om na te gaan hoe studenten de keuzevoorbereiding op de Pabo gewaardeerd hebben, is een onderzoeksgroep geïnterviewd. Er is eerst bij de studenten nagevraagd welke activiteiten op de Pabo zij hebben ervaren als voorbereidend op de keuze. (Zie tabel 1 voor de resultaten van de interviews, weergegeven in scores per subcategorie naar sekse.)

De beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' wordt niet spontaan genoemd (zie topic 1: 'voorbereiding keuze tot nog toe'). De meeste studenten noemen de uitstapjes in de stage als belangrijke gebeurtenis in het keuzeproces. Mannelijke studenten noemen vaker het zelfselectie-instrument. Activiteiten die de Pabo organiseert om studenten te ondersteunen bij hun keuze worden opvallend weinig genoemd. Maar twee mannelijke en twee vrouwelijke studenten noemen de stagemarkt. Kennis over verschillen tussen het jonge en oudere kind uit de colleges Pedagogiek en Onderwijskunde (P&O) wordt in totaal door drie studenten genoemd. Voor ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke studenten geldt dat ze bij de keuze te rade zijn gegaan bij de studieloopbaanbegeleider.

Studenten beoordelen het gehele keuzeproces vaker (topic 2) negatief dan positief. Redenen daarvoor zijn dat ze alleen een uitstapje naar een onderbouwklas te weinig vinden voor een echte kennismaking met het jonge kind. De uitstapjes worden ook vervelend gevonden. Deze studenten vinden het niet fijn en soms eng dat ze naar een andere klas moeten terwijl ze nog maar nauwelijks gewend zijn binnen de eigen klas en de school als geheel. Meisjes oordelen vaker negatief over het keuzetraject omdat de informatie die ze hebben gekregen te weinig is.

Een groot deel van de vrouwelijke studenten wil dat de uitstapjes vervangen worden door langere stages. Ongeveer de helft van alle studenten wil in alle bouwen stage lopen, voordat ze een keuze kunnen maken tussen jongere of oudere kind. Twee van de mannelijke studenten en een vrouwelijke student vinden dat er meer verplichte activiteiten moeten zijn in de groepen 1-2 en 7-8.

“Je kon opdrachten doen in 7-8 en ze zeiden dat het goed was om uitstapjes te doen. Maar het was niet verplicht. En dan is het best wel eng om naar 7-8 te gaan. Die kinderen luisteren niet zo goed en dan is het een grote stap. Zeker als je nog niet zoveel ervaring hebt.” (man S / havo)

Om tot een meer verantwoorde keuze te komen (topic 3: gewenste aanpassing keuzebegeleiding) vinden drie mannen en twee vrouwen dat studenten vaker aangespoord moeten worden tot zelf nadenken over deze keuze. Verdere aanpassingen in keuzebegeleiding zijn meer stage-ervaringen uitwisselen, meer gesprekken op de Pabo over de inhoud van het

Tabel 1

Waardering voorbereiding keuze; scores per subcategorie naar sekse

Topics interviewleidraad	subcategorieën	Vrouw (n=9)	Man (n=10)
1 voorbereiding keuze tot nog toe	1.1 door uitstapje binnen de stage	8	7
	1.2 door invullen zelfselectie	2	5
	1.3 stagemarkt	2	2
	1.4 door college Pedagogiek & Onderwijskunde	1	2
	1.5 gesprekken met studieloopbaanbegeleider	3	4
2 beoordeling voorbereiding keuze	2.1 beoordeling is negatief	7	6
	2.2 uitstapje is te weinig	3	8
	2.3 korte uitstapjes zijn vervelend	3	4
	2.4 te weinig info over maken keuze	3	1
3 gewenste aanpassingen keuzebegeleiding	3.1 langere stages in plaats van uitstapjes	7	3
	3.2 stages in alle bouwen	5	4
	3.3 meer verplichte activiteiten bij 1-2 of 7-8	1	2
	3.4 studenten aansporen tot zelf nadenken	2	3
	3.5 meer stage-ervaringen uitwisselen	2	1
	3.6 gesprekken over onderwijs jongere/oudere kind	2	1
	3.7 leerkrachten uit veld komen verhaal houden	2	1
	3.8 hetzelfde als nu	0	2
4 ervaring beroepstaak	4.1 vooral dingen doen	5	5
	4.2 observeren	7	7
	4.3 proefjes doen met kinderen	4	7
	4.4 kind interviewen	4	5
	4.5 positief	5	4
	4.6 positief leuk	6	7
5 argumenten bij ervaring	5.1 negatief, te magere theoretische voorbereiding	1	2
	5.2 moeite met kleuters (inschatten)	2	1
	5.3 onduidelijkheid	0	2
	5.4 praktijk in stageschool werkt belemmerend	1	1
	5.5 stageschool werkt goed mee	2	2
6 bevindingen introductie beroepstaak	6.1 ik weet het niet meer	1	6
	6.2 introductie in college door slb	0	2
	6.3 in po-les, veel achtergrondinfo	3	1
	6.4 negatief, mist duidelijkheid	5	0
7 leeropbrengst beroepstaak	7.1 geleerd over beelden, gevoelens etc. kind	8	8
	7.2 geleerd over een activiteit, bijv. observeren	4	2
	7.3 geleerd over onderzoekende houding	1	3
8 verandering kijk op kinderen	8.1 veel veranderd	4	2
	8.2 nauwelijks veranderd	4	6
9 cijfer voor opdracht kind in beeld	9.1 te beperkt beeld andere groepen	3	4
	9.2 voldoende, want leuk om te doen	3	4
	9.3 voldoende, je leert kind kennen	4	5

onderwijs aan jonge en oudere kind en vaker voorlichting door leraren uit het werkveld en ouderejaarsstudenten.

Vanuit de Pabo is het belangrijkste onderdeel van het keuzeproces de beroepstaak *Kennismaken met Kinderen en Onderwijs*. Op de vraag hoe ze die ervaren hebben geven mannelijke en vrouwelijke studenten vergelijkbare antwoorden: ze moesten vooral veel dingen 'doen' (topic 4).

“Er waren veel kleine activiteiten die je moest doen, kinderen individueel helpen en zo. Niet echt lesgeven.” (man R / vwo)

Evenveel mannelijke als vrouwelijke studenten noemen als waardevolle onderdelen het observeren. Proefjes doen en kind interviewen wordt wat vaker genoemd door mannelijke studenten. De beroepstaak als geheel wordt door vrouwelijke studenten net iets positiever beoordeeld dan door mannelijke studenten. Desgevraagd geven zowel mannelijke als vrouwelijke studenten aan dat het vooral een 'leuke' opdracht was.

'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' wordt minder positief beoordeeld (topic 5) door de magere theoretische voorbereiding, de moeite die studenten hadden met het werken met kleuters, en de onduidelijkheid over de taak als geheel. Twee studenten geven aan dat de stageschool de uitvoering van de opdracht heeft belemmerd. Daar staat tegenover dat vier studenten aangeven dat de stageschool juist goed meewerkt.

Op de vraag hoe de beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' als opdracht geïntroduceerd is (topic 6), wordt wisselend gereageerd. Zes mannelijke en één vrouwelijke student weten het niet meer. Vijf vrouwelijke studenten geven expliciet aan dat ze duidelijkheid misten bij de introductie van de beroepstaak.

Voor bijna alle studenten geldt dat ze door de beroepstaak een beeld hebben gekregen van kinderen en hun gevoelens (topic 7). Studenten geven ook aan dat ze hebben geleerd om kinderen te observeren. Drie mannelijke studenten en een vrouwelijke student geven aan dat ze hebben geleerd over de onderzoekende houding van kinderen. De beroepstaak heeft niet heel veel veranderd in hun kijk op kinderen (topic 8). Daarin verschillen mannelijke studenten van vrouwelijke studenten:

“Eerste keuze was het jonge kind. Leuk, schattig! Maar door de opdracht merkte ik dat ik geen geduld heb met ze. Je leert ze niet echt iets.” (vrouw T / havo)

Zowel mannelijke als vrouwelijke studenten waarderen de beroepstaak met een zeven (topic 9). Het cijfer is niet hoger omdat ze een te beperkt beeld hebben gekregen van de kinderen/de groep. De bedoeling van de opdracht is niet voor iedereen even duidelijk. De opdracht heeft wel een beeld van het kind gegeven.

“Doordat er veel onduidelijkheid was, was het moeilijk om op dat moment zelf ook al te zien dat de opdrachten interessant en leerzaam waren.” (vrouw L / havo)

Tabel 2

Invloed pabo op keuzeproces; scores per subcategorie naar sekse

		Vrouw (n=9)	Man (n=10)
10 voorkeur vóór de pabo	10.1 voorkeur oudere kind	4	4
	10.2 voorkeur jongere kind	5	5
	10.3 bij oudere kind: je kunt ermee discussiëren	5	2
	10.4 bij jongere kind: leuke ervaringen opgedaan	3	5
	10.5 bij jongere kind: spelenderwijs iets leren	2	0
	10.6 geen ordeproblemen	2	0
11 hoe wist je de voorkeur al	11.1 door ervaringen	4	6
	11.2 door vooroordelen	5	1
	11.3 door eerdere stages, basis leggen	1	5
12 invloed beroepstaak op keuzeproces	12.1 definitieve keuze is oudere kind	5	8
	12.2 definitieve keuze is jongere kind	4	2
	12.3 beroepstaak had veel invloed	2	3
	12.4 beroepstaak had geen/weinig invloed	6	7

Heeft de wijze waarop de pabo deze voorbereidingen vormgeeft invloed op de keuze?

Om te achterhalen of het werken aan de beroepstaak van invloed is geweest op hun keuze is de studenten eerst gevraagd naar hun voorkeur voordat ze naar de pabo gingen (zie tabel 2 voor scores per topics en per subcategorie naar sekse). Zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke studenten is er een lichte voorkeur voor het jongere kind (zie topic 10). Bij de mannelijke studenten is dat opvallend. Die voorkeur heeft te maken met de positieve ervaringen die vier mannelijke studenten hadden in de kleuterklas tijdens hun mbo opleiding. Bij studenten die een voorkeur hebben voor het oudere kind speelt het kunnen praten met oudere kinderen een rol. Bij het jongere kind zijn het vooral de positieve ervaringen. Vrouwelijke studenten noemen ook inhoudelijke argumenten om te kiezen voor het jonge kind als 'ze spelenderwijs iets leren'. Verder doorvragen (topic 11) maakt duidelijk dat de eerste voorkeur door vrouwelijke respondenten door hen later erkend wordt als vooroordeel. Bij mannelijke studenten is de voorkeur vooral gebaseerd op eerder opgedane positieve stage-ervaringen.

Uiteindelijk verlaten vier mannelijke studenten hun oorspronkelijke voorkeur en kiezen voor het oudere kind (topic 12). Vijf vrouwelijke studenten hebben anders dan oorspronkelijk gekozen; wisselend voor het jongere dan wel het oudere kind. Bij de definitieve keuze heeft de beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs' nauwelijks tot geen invloed gehad. Voor deze studenten waren de uitstapjes naar de kleuterklas beslissend:

"Het uitstapje was een leuke ervaring, maar ik wil meer echt les gaan geven. Van spelen naar leren en echt in de bankjes zitten." (man P / mbo)

Om te weten te komen of de stagemarkt van invloed is geweest op het keuzeproces van de studenten, zijn na afloop van de markt enquêteformulieren uitgedeeld. Op basis van de ingeleverde respons blijkt dat voor driekwart van de studenten (41 van de 56 studenten) de markt niet van invloed geweest is. Twintig studenten blijven bij hun keuze voor het jonge kind, eenentwintig studenten voor het oudere kind. Voor vier van de zes studenten die vooraf nog twijfelden heeft de markt tot een beslissing geleid.

Het *zelfselectie-instrument* lijkt van de drie middelen voor de mannelijke studenten nog het meest van invloed op het keuzeproces. Het instrument draagt niet bij aan kennisontwikkeling. Studenten kunnen de lijst met items naar eigen beelden en opvattingen invullen.

Conclusie

In dit artikel is het keuzeproces voor het jongere of oudere kind zoals georganiseerd door Pabo Groenewoud van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen exemplarisch in kaart gebracht met als achterliggende vraag: kiezen (mannelijke) studenten de leeftijdsspecialisatie wel weloverwogen als ze die keuze al vroeg in de opleiding moeten maken? Daarvoor zijn vier onderzoeksvragen geformuleerd die hier in samenhang worden beantwoord.

Experts op het gebied van het jonge kind vinden dat weloverwogen kiezen voor het lesgeven aan het jonge kind veel kennis over het jonge kind vereist. Pabo Groenewoud organiseert drie activiteiten (de beroepstaak 'Kennismaken met Kinderen en Onderwijs', de stagemarkt, het zelfselectie-instrument) om studenten te helpen bij hun keuze. De door experts genoemde, vereiste kennis lijkt daarin weinig aan bod te komen. Door het werken aan de beroepstaak krijgen studenten vooral een 'beeld' van het jonge kind, maar blijkt hun reactie niet meer dan dat. Ze weten of ze kleuters wel of niet 'leuk' vinden. Voor zichzelf hebben ze beslist of ze wel of niet kunnen omgaan met de 'onrustige' sfeer in de kleuterklas. Studenten missen een echte stage bij de kleuters. 'Pas dan kun je echt ervaren of het bij je past.' Eigenlijk geldt voor alle drie activiteiten dat ze weinig invloed hebben op hun keuze.

Als de voorkeur van studenten voordat ze naar de Pabo gaan wordt vergeleken met de uiteindelijk gemaakte keuze, is er bij de helft wat veranderd. Van de vijf mannelijke studenten die in eerste instantie kiezen voor het jonge kind zijn er drie die aangeven te zullen switchen naar het oudere kind. Als reden geven ze aan dat ze tijdens het uitstapje naar groep 1-2 ervaren dat kleuters moeilijk in te schatten zijn en niet echt leren.

De twee mannelijke studenten die bij afname van het interview nog zeggen dat ze bij de keuze jongere kind blijven, geven opnieuw als reden de stage-ervaring die ze eerder hebben opgedaan als toekomstig onderwijsassistent op het mbo.

Pabo Groenewoud heeft gekozen voor een keuzeprogramma in het eerste jaar waarna studenten aan het eind van dat jaar definitief kiezen voor het jongere dan wel het oudere kind. Hierbij wordt geen volledige stage gelopen in de onderbouw; studenten onderzoeken/ervaren door middel van een beroepstaak vooral zelf wat het onderwijs aan kleuters inhoudt. De vraag was of deze werkwijze leidt tot een weloverwogen keuze; vooral als het gaat om mannelijke studenten. De conclusie is dat mannelijke studenten op basis van eerdere ervaringen en opgedane ideeën meestal kiezen voor de bovenbouw. Die beslissing is zelden goed overwogen, omdat ze onvoldoende zicht hebben op de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het werken met jonge kinderen. Het blijft bij: 'kleuters kun je niet echt wat leren' en bij een beperkt beeld van wat leren

eigenlijk is. Vergeleken met vrouwelijke studenten missen mannelijke studenten voorkennis.

Dit onderzoek is waardevol omdat op verschillende manieren en bij verschillende betrokkenen gegevens zijn verzameld. Dat geeft een redelijk volledig beeld over de wijze waarop (mannelijke) studenten in het studiejaar 2011/2012 op één pabo een keuze hebben gemaakt voor een leeftijdsspecialisatie. Het bevestigt het uitgangspunt dat dit teveel gebeurt op basis van beeldvorming. Omdat deze inventarisatie is uitgevoerd op slechts één pabo kunnen er geen uitspraken worden gedaan over de wijze van voorbereiding en kennisontwikkeling met betrekking tot het kleuteronderwijs op andere pabo's. De waarde van de resultaten overstijgt wel deze ene pabo omdat ze overeenstemmen met geluiden uit de praktijk en niet in tegenspraak zijn met onderzoek dat op dit terrein is gedaan (zie o.a. Van Boekel-van der Mei, 2006; Skelton, 2003).

Op basis van dit onderzoek lijkt het aan te bevelen studenten in ieder geval de kans te geven een volledige stage te lopen in een onderbouwgroep. Studenten leren pas echt wat over het jonge kind als ze in de praktijk kunnen oefenen met het observeren van kinderen in hun ontwikkeling en hun speelgedrag en daarbij passend leren te begeleiden. Gecombineerd met de stage is het belangrijk dat studenten meer kennis opdoen over kleuters. Als studenten met te weinig theoretische kennis opdrachten gaan uitvoeren kan dit een averechts effect hebben. Ze denken dan bijvoorbeeld dat ze kunnen observeren, zonder dat ze weten waar ze op moeten letten.

Wat blijft is het dilemma waar pabo's voor staan: 'breed' of 'diep' opleiden'. Het programma is overvol en pabo's moeten 'breed en allesomvattend' kwalificeren. Pabo's schieten in de ogen van de experts altijd tekort wat betreft de hoeveelheid kennis die ze kunnen aanbieden. Zoals dat in dit artikel aan de orde kwam, voor wat betreft de kennis over de ontwikkeling en het leren van kleuters.

Referenties

- Aanholt, Th. van. (2013). De opdracht 'Kind in Beeld' onder een genderlens. In Geerdink & De Beer (2013). *Meer Mans. Leraren opleiden met oog voor diversiteit en kwaliteit*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant (pp171-180).
- Aalsvoort, G.M. van der. (2013). Opvattingen over spel: een vergelijking tussen studenten, leraren en opleiders via vignetten over situaties die naar spel verwijzen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 34 (1), 5-17.
- Boean, R. (2003). *M+M Gezocht: Mannen voor het basisonderwijs*. Amsterdam: VHTO
- Boekel-van der Mei, R. van (2006). *Jongens en meesterschap: een brug te ver? Onderzoek naar de waardering van het curriculum van de CHN/Opleiding tot leraar Basisonderwijs op studievoortgang en studiestaking van mannelijke studenten*. [Masterscriptie]. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Bosch, W., & Boomsma, C. (2009). *Onderwijs aan het jonge kind ... een vak apart*. Amersfoort: Thieme-Meulenhoff.
- Esch, W. van, & Beets Kessens, A., (2009), Wat heb je nodig om te werken met jonge kinderen? Serie Competentieprofiel leerkracht Jonge Kind. *Tijdschrift Het Jonge Kind*, 4-6.
- Geerdink & De Beer (2013). *Meer Mans. Leraren opleiden met oog voor diversiteit en kwaliteit*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant (pp171-180).
- Geerdink, G.M.T., Bergen, Th.C.M., & Dekkers, H.P.J.M. (2009). Verklaringen voor het seksespecifieke studierendement op de pabo. *Pedagogische Studiën*, 86 (4), 263-280.
- Malmberg, L. (2006). Goal-orientation and teacher motivation among teacher applicants and student teachers. *Teaching and Teacher Education*, 22 (1), 58-76.

- Montecinos, C., & Nielsen, L.E. (1997). Gender and cohort differences in Students decisions to become elementary Teacher Education Majors. *Journal of Teacher Education*, 48, 47-84.
- Onderwijscoöperatie (2012). Vindplaats: <http://www.onderwijscooperatie.nl/?nl/onderwijscooperatie/bekwaamheid/&art=45>. Geraadpleegd: 05-02-2013.
- Opleidingswijzer Propedeuse voltijd 2011. Interne publicatie, in eigen beheer uitgegeven door Pabo Groenewoud, Nijmegen.
- Skelton, Ch. (2003). Male primary teachers and perceptions of masculinity. *Educational Review*, 55, 195-209.
- Smedley, S., & Pepperell, S. (2000). No man's land: Caring and male student primary teaching. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 6, 259-277.
- Stagewerkboek Propedeuse 2011 (2011). Interne publicatie, in eigen beheer uitgegeven door Pabo Groenewoud, Nijmegen.